

RESUM

ENTREVISTA SECTOR AGRÍCOLA

12 desembre 2017 CEAB, Blanes.

Assistents:

Amparo Ardanuy, Pageda de agricultura ecològica "El Banyonet"

Anna Pou, Tècnica Medi Ambient de l'Ajuntament de Tordera.

Annelies Broekman, CREAM responsable tècnica del projecte ISACC TorDelta

Carles Aulet, President Cooperativa Agrària Tordera, Regidor Ajuntament de Tordera

Carles Gorini, Tècnic Cooperativa Conca de la Tordera.

Daniel Barbé, Programa Educatiu Mediambient Consell Comarcal Maresme

Enric Sagristà, Investigador CEAB

Josep Maria Guixé, Pagés de la cooperativa de la Conca de la Tordera.

Josep Soms, Pagés

Miquel Riera, Pagés

1. Presentació del projecte

Què li passa al Delta de la Tordera?

El repte que segurament la majoria de ciutadans dels municipis del delta tenen molt clar és el de l'erosió de les platges i la regeneració que suposa cada any per tal de permetre el desenvolupament de la temporada turística.

No és igualment evident en l'opinió pública la resta de reptes als quals s'enfronta el delta i, de quina manera, tots estan interrelacionats.

Per exemple, hi ha una forta reducció dels cabals circulants a la Tordera i encara no ha estat possible instaurar un règim de cabals ambientals que permeti el funcionament correcte de la hidrologia local i dels ecosistemes que hi viuen. La manca de cabals líquids implica també una manca de mobilització de sediments, tan necessaris per recuperar el nostre litoral.

De manera similar, la gent no és conscient del paper que tenen els aqüífers (afectats per sobreexplotació, salinització i contaminació), les pluges i les inundacions (molt necessàries però determinen riscos per la població i les activitats econòmiques), la salut dels ecosistemes (com ara la mort dels pins per la sequera i la invasió del escarabat *Tomiscus* en tot el Maresme) i les dinàmiques demogràfiques i l'expansió urbanística sobre la salut del delta. Tots els reptes derivats de com estem utilitzant el territori avui, es preveu que es tensaran més en el futur, per efecte del canvi climàtic. Parlem, doncs, de canvi global per referir-nos al conjunt de dinàmiques en què està sotmès el territori: dinàmiques que s'han engegat en el passat, que vivim ara i que canviaran en el futur.

Tots els reptes estan relacionats, ja que per salvar les nostres platges hem de parlar de molts temes i entendre molt bé com s'interrelaciona tot, per tal de trobar una sèrie de propostes de millora que permetin aprofitar aquestes interrelacions de manera positiva.

Un projecte de:

Amb el suport de:

Existeix a Catalunya molta legislació i s'han fet esforços de planificació per tal de desenvolupar eines i fomentar una gestió del territori sostenible i amb una visió de futur, com ara la estratègia catalana d'adaptació al canvi climàticⁱ o els Plans d'Acció per l'Energia sostenible i el Clima (PAESCs)ⁱⁱ desenvolupats a nivell municipal.

Desafortunadament, és evident que els processos d'implementació d'aquests programes no arriben als objectius de manera satisfactòria i els reptes més importants no s'aconsegueixen adreçar adequadament. Per tal de superar aquesta situació sabem que hem de millorar la manera en què es desenvolupen i s'implementen les solucions, innovant la governança i implicant de manera activa a la gent per tal que tothom tingui clar el seu paper i s'aprofiti al màxim el coneixement disponible.

En aquest marc, el projecte ISACC TorDelta ofereix una oportunitat molt concreta per donar suport tècnic al desenvolupament de la Taula i començar a treballar. De fet, es tracta d'un petit finançament atorgat per el Ministeri d'Agricultura i Pesca, Alimentació i Medi Ambient a través de la Fundación Biodiversidad (de l'1 d'octubre 2017 a l'1 de juny 2018) amb l'objectiu de crear un espai de debat per la millora de la gestió integrada del territori deltaic.

Des del començament vam comptar amb el suport dels Ajuntaments i del CEAB, que van confirmar la importància de posar-hi fil a l'agulla. De fet, la necessitat de començar a treballar la zona del Delta ja va ser una prioritat al projecte BeWaterⁱⁱⁱ, on els actors de tota la conca van indicar la necessitat de fer una planificació integrada per l'adaptació del Delta de la Tordera als impactes del canvi global, i una proposta de projecte LIFE+ que recollia aquesta idea, però que no va prosperar.

L'ISACC TorDelta, doncs, és part d'un camí mes llarg i avui tenim la possibilitat de fer el primer pas: la creació de l'espai deliberatiu com és la Taula de Treball sobre el Delta de la Tordera. En concret, el projecte permetrà:

1. Sostenir la constitució de la taula de treball sobre el Delta de la Tordera amb els actors locals i responsables de polítiques.
2. Conscienciar, capacitar i transferir informació científica rellevant i recopilar coneixements locals.
3. Realitzar tallers específics per detectar reptes, generar propostes i col·laborar en el co-disseny d'estratègies d'adaptació.
4. Millorar la governança per la conservació de l'àrea deltaica que inclou la zona natural protegida Riu i Estanys de Tordera.

El projecte vol contribuir a crear les condicions necessàries per a la implementació d'estratègies d'adaptació al Delta i generar una visió compartida del futur que volem construir. Per tal que els resultats del projecte puguin fomentar l'harmonització de les intervencions al territori i sumar forces davant els reptes del canvi climàtic, es formularan recomanacions dirigides als responsables de les polítiques.

Ara estem en la fase primera del projecte, en què estem entrevistant els sectors de l'agricultura, el turisme, la indústria, les ONGs i l'educació, així com el món científic.

En aquestes trobades es vol adquirir una visió històrica dels canvis al territori, recopilar informació rellevant que ja existeix, conèixer els actors i explorar conjuntament quins altres haurien de ser-hi, i presentar les eines que ofereix el projecte.

2. Debat

Amb una visió històrica, com heu vist canviar el riu?

Ja no es veuen tants inundacions. Fa quaranta anys hi va haver la darrera *torderada*, després es van reforçar les motes i es va canalitzar el riu. Darrerament el canvi més notori té a veure amb la gestió de la dessaladora que havia permès que la Tordera es recuperi.

El 2001 i 2002 després d'una greu sobreexplotació de l'aqüífer la falca salina estava arribant als pous d'abastament i es van haver d'obrir dos pous nous aigües amunt que afectaven directament l'abastament agrícola. Es va pactar amb l'ACA que una vegada engegada la dessaladora de Blanes es deixarien d'utilitzar aquests pous. Però la percepció és que no es van tancar (i el seguiment de la piezometria executada pel CEAB ho confirma) i en moments de forta demanda com el juliol i l'agost funcionen a ple rendiment per abastir Blanes. Es va signar un conveni entre els agricultors i l'administració per el canvi de règim d'ús dels pous que no s'ha complert, provocant desconfiança del sector envers els acords amb l'ACA. Fa sis o set anys hi havia molt més cabal als pous agrícoles però ara fins i tot tenint poc cabal al riu segueixen utilitzant aquests pous "d'urgència" que havien d'estar tancats fa deu anys.

En els darrere anys s'han incrementat molt les demandes, i es pot percebre com en la mesura que s'explota l'aqüífer es desconnecta el riu. La estratègia de la posada en marxa de la dessaladora ha sigut exitós per la reducció de la sobreexplotació, però ara funciona segons altres interessos. Es posa com exemple que Aigües de Lloret i Tossa ("Aigües de Blanes") ha construït un pou al 2017 directament dins de la llera del Tordera a la zona del parc de la Ginesta, cosa que l'ACA mai autoritzaria a cap pagès ni a cap indústria. En el moment de fer el canvi a la dessaladora, el 2002-2010, l'aigua arribava al riu fins al juny per amb la crisi econòmica, a partir del 2011 sembla que l'aqüífer torna a estar explotat.

Es comenta que aquesta situació correspon a un canvi en la política de l'ACA, que actualment prioritza l'abastament de la Xarxa ATLL amb aigua que prové d'un mateix depòsit on conflueixen l'aigua de l'aqüífer i la dessalada.

Com s'estructura l'ús de l'aigua de la pagesia?

S'ha de tenir consciència que hem fet un esforç per gestionar l'aigua que l'administració no ens reconeix. Fa vint anys molta gent regava a manta, ara ningú,

Un projecte de:

Amb el suport de:

cada cop gastem menys aigua: reguem gota a gota o per aspersió. Tothom utilitza aigua provinent de pous propis o en petits grups d'empreses. Molts d'aquests pous es van fer avanç del '85 i quan es va instaurar el Decret de Sequera al 2008 es va obligar a legalitzar els pous de la pagesia (amb la inscripció al registre de concessions), posar comptadors (no tothom els té instal·lats) i es va intentar fer una comunitat de regants a la Baixa Tordera (que no va tirar endavant per les discussions entre cooperatives sindicats i administració).

La percepció és que l'ACA va veure que el consum de l'agricultura era tan petit en comparació amb el turístic que va deixar de prioritzar la qüestió. Avui el dia podem afirmar que ha disminuït notablement el consum de l'aigua pel regadiu.

On podem trobar les dades de consums del sector agrícola?

Ninguna institució té una dada precisa. Existeixen pous agrícoles amb comptadors que comuniquen el seu consum a l'ACA, però molta gent no es va fiar pensant que els acabarien cobrant l'aigua i no van posar comptadors. Actualment el cost del rec correspon al consum energètic per bombejar i ningú registra els volums: pel balanç hídric es fa referència als volums declarats a les concessions encara que en realitat aquesta dada no correspon a l'ús real.

La pagesia agafa l'aigua de l'aqüífer superficial, amb pous entre 5 i 10 metres, a vegades podem baixar fins a 15, Tordera 25 metres i al Pla de Palafolls podem arribar a abaixar a 30 metres, però la majoria de captacions són superficials. El sector és molt vulnerable a la salinitat, i aquests pous més profunds són molt menys vulnerables. El problema és que l'ús intermitent de la dessaladora afecta molt l'aqüífer superficial donat que al posar en marxa els pous superficials que estaven salinitzats van tenir una recuperació molt ràpida.

L'Enric Sagristà del CEAB ens mostra els mapes de la dinàmica dels aqüífers indicant que l'aqüífer superficial i el profund estan totalment connectats en el territori deltaic, només estan separats per capes de llims de 5 cm. Per això, a l'estiu els pagesos noten un desens del freàtic (amb baixades enregistrades de 5 metres) coincidint amb les grans extraccions per a us urbà de l'estiu. Quan els pous per l'abastament urbà treuen l'aigua al aqüífer profund també baixa el superficial, per això l'aqüífer superficial és tan sensible al règim d'explotació de la dessaladora. S'ha de tenir molt en compte que el 70 % de la recàrrega de l'aqüífer prové de l'aigua que porta el riu per tant si tenim extraccions a la part alta de l'aqüífer que deixen el riu sense cabal no es recarrega l'aqüífer del Delta.

Sobre els consums, Enric Sagristà ens presenta que a la Tordera, els usos agrícoles són una quarta part dels urbans: pel 2012: abastament 21 Hm³, usos agrícoles 5,39 Hm³. La infiltració provinent del riu són 20Hm³ de mitjana, la infiltració provinent dels retorns agrícoles pot ser fins a 4hm³ i la infiltració de la pluja poden ser fins a 9 Hm³ per tant podem concloure que una tercera part de les recàrregues totals venen de la infiltració de la pluja més retorns agrícoles.

Quan es va fer la modernització del reg?

La modernització ha anat de la mà del canvi generacional. Com que el sector ha patit per la manca de recursos hem pres consciència amb l'estalvi d'aigua. Encara que poguéssim regar a manta no ho fariem perquè s'ha vist que un rec més localitzat li va millor a la planta i amb menys aigua els cultius poden produir millor els cultius.

La distribució dels cultius al territori depèn de la climatologia local: a 4 -5 km del mar les glaçades son molt poques, s'hi pot fer horta tot l'any, a partir de 5 km tenim cereal per ramaderia. L'IDESCAT diu que hi unes 1000 Hectàrees de regadiu a la Baixa Tordera (300 Hectàrees a Palafolls, 200 a Malgrat). A la zona del Delta del Tordera la mitja de és de 4 Hectàrees per explotació, les explotacions més gran com a màxim arriben a les 30 hectàrees. L'Agricultura que es fa tendeix al mínim de tractament químic, parlem agricultura integral de proximitat. Les empreses que produeixen productes ecològics son molt minoritàries: cinc pagesos a la baixa Tordera.

Al municipi de Tordera les plantacions de pollancre que estan a prop del Riu i depenen del seu aqüífer superficial han desaparegut perquè les arrels des arbres ja no arriben a l'aigua, en canvi els pollancre que estan a les rieres com la de Vallmanya no tenen aquest problema. Des d'Hostalric ja no funcionen les pollancredes i es planta cereal, fava per pinso i blat de moro de regadiu.

Com es fa la fertilització?

Generalment s'incorporen els fertilitzants al sòl i també es fa la fertirrigació. Per l'adobat de fons s'utilitza fem de sac tipus pèllet. Es fan analítiques de sòl cada any i en funció de l'analítica es tira l'adob necessari, s'intenta posar només l'adob necessari, som en zona vulnerable a nitrogen. L'agricultura ecològica es fa amb fems compostats amb d'un a dos anys de fermentació.

Segons les dades de l'Enric Sagristà, els nitrats superen els límits permessos a tota la zona de Malgrat. Els nitrats de l'aqüífer superficial es transformen en nitrits al profund.

Es demana a Enric si sap si les captacions d'aigües minerals de les envasadores d'aigua influeixen la recarrega de l'aqüífer del Tordera. Com a hidrogeòleg, l'Enric indica que tot el que li fem a la Conca en qualsevol tram del riu tindrà una afectació aigües avall i el Delta rep totes les afectacions

Que ens podeu dir sobre el projecte de desenvolupar un Parc Agrari de la Baixa Tordera?

Es va voler respondre a les inquietuds de la pagesia sobre la necessitat de portar més mà d'obra qualificada al camp, les explotacions estan quedant buides o bé s'augmenten d'extensió. A mes a mes, van sortir moltes altres inquietuds que incorporaven altres temes com furts, agressions a la fauna, plagues, manteniment de camins, l'interès en l'educació alimentària de la gent perquè aprenguin a valorar els nostres productes de qualitat i proximitat. La figura d'un parc agrari podria ser adequada perquè també permetria un diàleg més fluid amb els ajuntaments i la Diputació, i donaria possibilitats per accedir a ajuts econòmics. Tenim el compromís dels ajuntaments, dels sindicats i de les cooperatives per impulsar el Parc Agrari com a instrument per millorar la governança entre els espais agraris i les administracions, és més fàcil tenir un interlocutor que molts

El primer interès del Parc Agrari és la valorització de les explotacions agrícoles i sobretot per mantenir la pagesia: hi havia 120 pagesos l'any 1985 i avui n'hi ha només 30. Malgrat era conegut com un poble de pagesia. Un factor diferencial del Parc Agrari Tordera és la presència de les cooperatives i es busquen de aprofitar tots aquells aspectes en els quals una entitat supra-municipal pugui actuar i ser forta.

Els participants convenen que el paper de l'agricultura es molt important, donat que la

Un projecte de:

Amb el suport de:

infiltració es produeix gràcies a l'ús agrícola dels camps que ha evitat que aquest entorn s'urbanitzi. Un altra tema es com aconseguir que aquest 'aigua de recàrrega sigui de qualitat i no estigui contaminada.

El debat evidencia una competència entre el sector agrícola i turístic. Hi ha la impressió que els municipis volen sacrificar territoris pel turisme de càmping i altres instal·lacions turístiques enloc de fomentar l'agricultura que estabilitza la població. Es remarca que el camp dona feina tot l'any i genera una economia permanent mentrestant els càmpings només treballen a l'estiu. S'indica que els càmpings de Malgrat volen ampliar-se cap enrere, però això podria desequilibrar el territori. El sector agrícola es podria debilitar encara més si és subjecte a requalificacions i a l'entrada d'una especulació urbanística i d'altres usos del sol. A Malgrat es coneixen casos de gent que ha venut els camps esperant que es requalifiquin els terrenys. No hi ha consens sobre la facilitat de que això passi, però el que pot passar a Malgrat és el que va passar a Blanes, els pagesos es jubilen sense recanvi generacional i es venen les terres a un preu molt alt a especuladors que esperen futurs canvis urbanístics. A Tordera es van vendre terres agrícoles per fer polígons que no es van fer degut a la crisi i els propietaris ho han tornat a llogar a pagesos.

Es convé que el paper dels espais agrícoles son molt importants per fer front als impactes de fenòmens climàtics extrems i els riscos derivats del canvi climàtic, com poden ser les inundacions.

ⁱ http://canviclimatic.gencat.cat/web/.content/home/actualitat/docs/resum_executiu_escacc.pdf

ⁱⁱ <http://www.diba.cat/web/alcaldespelclima>

ⁱⁱⁱ Un projecte Europeu "BeWater: una societat que s'adapta al canvi global" <http://www.bewaterproject.eu/> on es va desenvolupar un pla d'adaptació per la conca de la Tordera.